

Гобачова К. М.

<https://orcid.org/0000-0002-5940-6350>

Сумський національний аграрний університет

ЩОДО ПИТАННЯ ПРО ЗАГРОЗИ ЯК ПРАВОВУ КАТЕГОРІЮ

В даній статті здійснений аналіз правової категорії «загроза» в юридичній доктрині та в діючому українському законодавстві. В результаті аналізу виявлено, що на сьогоднішній день єдиного розуміння сутності категорії загрози ні в доктрині, ні в законодавстві не вироблено.

Виявлено, що вітчизняна юридична доктрина розуміє загрози в декількох напрямках: як процес, як об'єктивний юридичний стан визначений державою, як суб'єктивне сприйняття свого становища самим суб'єктом. Юридична доктрина зарубіжних країн сприймає загрози в двох площинах як процес і як стан. Крім того, іноземні автори аналізуючи поняття загрози, характеризують особливості даної категорії відповідно до конкретних сфер життєдіяльності. Так, із економічної точки зору загрози розуміються як порушення інтересів осіб та збільшення ризиків; з точки зору психологічного підходу загроза – це стан невпевненості, одержимості, хибного відчуття безпеки, тощо.

Діюче законодавство України сприймає загрози в суб'єктивному значенні як поведінку, і в об'єктивному – як ймовірні ризики. Такий поділ вважаємо таким, що не враховує поєднання суб'єктивного сприйняття та об'єктивної дійсності, їх потрібно сприймати в сукупності, оскільки без сприйняття загрози самою особою не може бути констатації ймовірності настання тих чи інших ризиків для самої особи і констатації стану незахищеності самою особою для себе та для суб'єкта до якого вона звертається за захистом – до держави.

При виявленні сутності категорії загрози було встановлено, що необхідно розділяти загрози як ймовірні майбутні негативні явища, які можуть настати і інформацію про загрози, які також можуть мати негативний вплив на життєдіяльність людини. Загрози як такі сприймаються нами як ймовірність настання негативних явищ, ситуацій, обставин, які особа усвідомлює і може попередити із метою не допустити настання небезпеки чи зменшити її наслідки. Тому в даній статті відстоюється позиція, відповідно до якої загрози сприймаються, авторкою як одна із стадій порушення стану захищеності людини. Відповідно до такого сприйняття, загроза є першою термінальною стадією перед настанням небезпечного явища, а також передусє наслідкам, таким як шкода, збитки, заподіяння каліцтва, смерть, тощо.

Ключові слова: загроза, безпека, небезпека, захищеність, ризики, війна, військовий стан.

Постановка проблеми. Стаття 3 Конституції України визначає, що утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. Тому першочерговим завданням держави в є забезпечення гарантованого рівня захисту особи від усілякого роду загроз, які із початком агресії РФ проти України зростають з кожним днем. Ефективне вирішення цього завдання вимагає проведення комплексного аналізу актуальних загроз, які існують на сьогодні й розроблення на цій основі обґрунтованих запобіжних заходів, спрямованих на відвернення тих загроз. Але перш ніж розробляти правові, організаційні, технічні заходи попередження загроз необхідно визначитись, із поняттям та сутністю даного

явища, іншими словами необхідно відповісти на питання: проти чого боремось?

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему захисту та зменшення рівня загроз розглядають і вітчизняні, і зарубіжні вчені досить активно в різних наукових напрямках. З точки зору теорії військових наук А. Рогозінська вивчаючи сучасні види небезпеки надає визначення поняттю загрози, а також визначає типи цих явищ [5]. Рівень і види ризиків настання військових загроз під час військових конфліктів вивчають та прогнозують вчені Кембріджського університету [6]. З економічної точки зору, управління ризиками при настанні загроз вивчає М. Єзьорська [3]. Наукові розробки, також стосуються моніторингу

рівню загроз, що існують для навколишнього середовища, ролі інформаційних та експертних систем [7]. З точки зору психологічної науки, науковці здійснюють аналіз психологічних факторів, що визначають поведінку людини в загрозовій ситуації та обговорюють проблеми сприйняття загроз людиною [4].

Українські вчені розглядають проблеми забезпечення безпеки в широкому сенсі, охоплюючи такі базові напрямки як: військова безпека, інформаційна безпека, військово-технічна безпека, екологічна та техногенна безпека [1]. В.В. Березуцький, Н.Л. Березуцька, А.О. Богодист здійснюють дослідження безпеки людини у сучасних умовах, в тому числі різного роду загрозам життєдіяльності людини та її оточенню [8]. Домбровська С.М., Шведун В.О., Рубан А.В. дають наукове обґрунтування теоретико-методологічних засад та розробили науково-прикладні рекомендації стосовно соціально-економічного забезпечення державного управління національною безпекою та запобігання загрозам в управлінській сфері [11]. О. Резнікова на міждисциплінарній теоретичній основі здійснила розробку практичних механізмів забезпечення національної стійкості та визначила особливості адаптивного управління національною стійкістю проти існуючих загроз [24]. Розробками проблематики загроз для життя, здоров'я, та життєдіяльності в правовому полі займаються: А.О. Гаркуша, Н. О. Гуророва, Т.О. Михайліченко, В.М. Пашков та інші [15]. О. Сидорчук в своїх роботі обговорює розробку теоретико-методологічних основ формування та забезпечення соціальної безпеки [25].

Не дивлячись на велику кількість наукових праць присвячених обговоренню проблематики запобігання загрозам, остаточного визначення та єдиного розуміння сутності даної категорії науковці не створили, що впливає на стан правового регулювання відносин захисту, в тому числі і захищеності населення під час військового стану. Саме тому *метою даної статті* є підвищення ефективності правового регулювання відносин захисту при порушенні стану захищеності людини (населення) із ціллю не допустити настання небезпеки чи зменшити її наслідки. *Завданням* є розглянути положення правової доктрини та норми діючого українського законодавства, які стосуються категорії «загроза»

Постановка завдання. Методологічною основою статті є комплексне поєднання загальнонаукових (системного та структурно-функціонального методів, прийомів логічного методу), філософ-

ських (законів діалектики та метафізики), а також спеціально-юридичних методів дослідження разом із принципами об'єктивності та історизму.

Виклад основного матеріалу. Нині в у вітчизняній юридичній доктрині категорії загрози та небезпеки дуже часто ототожнюються [9; 10; 13; 14]. І навіть, якщо ставиться питання про визначення поняття безпеки чи загрози автори, як правило наводять перелік існуючих визначень наданих в законодавстві. На ряду із таким підходом, інші вчені вирізняють поняття загрози, безпосередньої небезпеки та небезпечних явищ. Прихильники другого підходу говорять про загрози, коли обговорюють основні потреби суспільства в галузі безпеки.

Ще в кінці 70-х років ХХ століття швейцарський політолог Даніель Фрай запропонував розуміння загроз як одного із чотирьох станів суб'єкта: 1) стану невпевненості, який характеризується виникненням значної реальної зовнішньої загрози, і сприйняття цієї загрози є правильним (адекватним); 2) стану одержимості, коли незначна загроза сприймається як висока; 3) стану хибної безпеки, що означає ситуацію, коли зовнішня загроза є серйозною і іноді сприймається як незначна; 4) стану безпеки, який виникає, коли зовнішня загроза незначна, і її сприйняття є правильним [2, с. 17].

Агнешка Рогозінська здійснює аналіз та діагностику сучасних визначень безпеки та її загроз [5, р. 87]. Авторка зосереджує свою увагу на вивченні загрози в теоретичному та практичному плані, з точки зору забезпечення для суб'єкта можливості виживання (існування) та реалізації власних інтересів, зокрема використання можливостей, прийняття викликів, мінімізації ризику та протидії всім видам загроз. Стан безпеки науковиця розуміє і як стан, і як процес. В першому випадку, загроза є як почуттям впевненості суб'єкта та гарантією його виживання, в другому – це шанс для вдосконалення та розвитку засобів держави для захисту та оборони суб'єкта [5, с. 88].

Аналіз положень діючого законодавства України виявив факт того, що визначень понять загроза існує доволі довгий перелік (більше двадцяти), але однозначності ні в ознаках, ні в підходах до визначення сутності цього поняття ні у правотворця, ні у правозастосовувачів не існує. Необхідно відмітити, що відмічається два підходи до розуміння загрози. Умовно їх можна назвати загальний і поведінковий.

Відповідно до першого підходу під загрозами розуміється негативна поведінка, навіть

наміри осіб чи їх груп відносно певних об'єктів (наприклад, ядерних установок, вибуху на борту літака) [17; 20]. Недосконалість даного підходу, на нашу думку, полягає в тому, що поведінка наведена в даних актах є єдиною причиною настання негативних наслідків. Поведінку як умову чи підставу настання негативних наслідків можна і потрібно включати у визначення поняття загроз на рівні із іншими об'єктивними обставинами і ситуаціями. Це пов'язано із тим, що чинники, обставини і ситуації можуть як створюватись самими людьми, так і впливати на людську поведінку, в тому числі, на мотивацію здійснювати чи не здійснювати певні вчинки. В даному випадку, сполучення випадків, обставин, ситуацій та непередбачуваної поведінки осіб створює непередбачуваний результат, який і є загрозою. Але, на нашу думку, він не є єдиним і основним змістовним елементом загрози. Вірніше буде враховувати поєднання суб'єктивного сприйняття та об'єктивної дійсності, оскільки без сприйняття загрози самою особою не може бути констатації ймовірності настання тих чи інших ризиків для самої особи і констатації стану незахищеності самою особою для себе та для суб'єкта до якого вона звертається за захистом, наприклад до держави.

Відповідно до другого підходу (і це сприймається нами більш позитивно), під загрозами розуміються потенційно можливі явища, тенденції, чинники [12; 21; 23], обставини [18], ситуації [19] ін. Також звертає на себе увагу те, що перераховані чинники, явища, фактори, обставини за своїм характером є негативними, що виражається в різних формах впливу на оточення, а саме: унеможливають чи ускладнюють реалізацію прав та інтересів [12; 21; 23]; можуть призвести до тяжких наслідків [18]; призводять до зростання ризиків [19]; мають інший негативний вплив [16; 17; 22]. Поряд із таким підходом, інші нормативні джерела розуміють під загрозами шкоду. В діючих правових актах, які змішують загрозу, небезпеку із їх наслідками залишається питання про неврахування законів логіки та причинно-наслідкових зв'язків, оскільки в такому підході плутаються наслідки – шкода і причини – загрози [26; 27].

Звертаємо увагу на те, що в наведених нормативних положеннях сама загроза як ймовірне майбутнє негативне явище (катастрофа, війна і т.д.), яке ще не настало підміняється *інформацією про загрози* і в подальшому сприймається і оцінюється окремими особами (фінансовими ринками

та політичними колами) як підстава для радикальних рішень та дій, що в свою чергу створюють інші (не ті початкові явища, на які реагували ці особи) небезпечні ситуації та обставини, що переростають в теперішню реальність. В даному випадку необхідно розділити первинну категорію загроз та інформацію про загрози.

Для з'ясування сутності категорії загрози необхідно виокремити та сприйняти *сукупність* трьох характеристик загрози. На разі ці три характеристики називають і вчені, і законодавець. В існуючі визначеннях ці дві характеристики сприймають окремо одна від одної, або взагалі не враховують їх при остаточному наданні визначенні та тлумаченні сутності загрози.

Першою характеристикою загрози є її ймовірність настання в майбутньому, тобто її ненасталість у часі, т.з. «*Damoclis gladius*». Загрози це явища, обставини, події, які іще не настали, але вимагають реагування для їх відвернення. Тому, необхідно говорити не про унеможливлення чи ускладнення реалізації прав та інтересів, а про можливість такого ускладнення в майбутньому. Другою характеристикою загрози є її негативний характер. Це означає, що не тільки самі майбутні явища, обставини, ситуації, події можуть мати руйнівний вплив на різні сторони життєдіяльності людини, але також інформація про загрозу (майбутні руйнування, дезорганізацію та кризові явища тощо) призводить до негативних наслідків. Третьою характеристикою загрози є суб'єктивне сприйняття загрози самою особою, тобто розуміння та усвідомлення можливості негативних наслідків від її настання із тим, щоб здійснити заходи із відвернення існуючих загроз самостійно чи за допомогою держави.

Таким чином, вважаємо, що першою стадією у відносинах встановлення та підтримання захищеності людини (населення) є наявність правового регулювання направлено на захист від потенційних чи реальних загроз, під якими розуміються ймовірне настання негативних явищ, подій, чинників, обставин, ситуацій, поведінкових актів, що можуть унеможливити чи ускладнити реалізацію прав та інтересів, можуть призвести до зростання тяжких наслідків чи будуть мати інший негативний вплив.

Висновки. Виходячи із вищевикладеного підсумовуючи проаналізоване, ми дійшли висновку про те, що загроза є першою термінальною стадією в порушенні стану захищеності людини (населення). Загрози як такі сприймаються нами як ймовірність настання негативних явищ, ситуа-

цій, обставин, які особа усвідомлює і може попередити із метою не допустити настання небезпечизменшити її наслідки. Дані висновки є проміжними, оскільки проблема вдосконалення правового захисту людини та її життєдіяльності вимагає подальшого дослідження.

Список літератури:

1. Challenges and threats to critical infrastructure. Collective monograph – NGO Institute for Cyberspace Research (Detroit, Michigan, USA). 2023. 325 p. URL: <https://er.chdtd.edu.ua/bitstream/ChSTU/4539/1/Monograph-09-06-2023-Faure2.pdf> (дата звернення 20.01.2026).
2. Frei D. Grundfragen der Weltpolitik. Stuttgart: Verlag W. Kohlhammer; 1977. 128 p.
3. Jeziorska M. Postrzeżenie ryzyka a działania ochronno-prewencyjne podmiotów parażonych na ryzyko. *Folia Oeconomica*. 2013. № 296. DOI: <https://doi.org/10.18778/0208-6018.296.04> (дата звернення 20.01.2026).
4. Kuczabski M. Psychology of threats and security. 2020. Vol. 1. URL: https://www.researchgate.net/publication/352904797_Psychology_of_threats_and_security_Volume_1 (дата звернення 20.01.2026).
5. Rogozińska A. Theoretical aspects of modern security threats Definitions, typologies, evolution. *Scientific Journal of the Military University of Land Forces*. 2021. Vol. 53, № 1 (199). P.p. 86–95. URL: https://www.researchgate.net/publication/350154963_Theoretical_aspects_of_modern_security_threats_Definitions_typologies_evolution (дата звернення 20.01.2026).
6. Wallace L Joshua, Hartley G Richard, Gary B., Coburn A. Ruffle S. Cambridge Risk Framework. Profile of a Macro-Catastrophe Threat Type Geopolitical Conflict: Cambridge Centre for Risk Studies Working Paper Series. Cambridge: Cambridge Centre for Risk Studies, 2013. 51 p. URL: <https://www.jbs.cam.ac.uk/wp-content/uploads/2020/08/crs-profile-of-a-macro-catastrophe-geopolitical-conflict.pdf> (дата звернення 20.01.2026).
7. Warechowska M., Świdarska O., Skibniewska K. Analysis of the accident rate in individual agriculture in the Włocławek region in Poland. *Безпека людини у сучасних умовах: моногр.* / В.В. Березуцький, Н.Л. Березуцька, А.О. Богодист та ін.; За заг. ред. проф. В.В. Березуцького. Харків: ФОН Мезіна В.В., 2018. С. 187–190. URL: <https://nmc.dsns.gov.ua/upload/1/6/3/7/0/2019-9-14-bezp-ludini-monogr18.pdf> (дата звернення 20.01.2026).
8. *Безпека людини у сучасних умовах: моногр.* / В.В. Березуцький, Н.Л. Березуцька, А.О. Богодист та ін.; за заг. ред. проф. В.В. Березуцького. Харків: ФОН Мезіна В.В., 2018. 208 с. URL: <https://nmc.dsns.gov.ua/upload/1/6/3/7/0/2019-9-14-bezp-ludini-monogr18.pdf> (дата звернення 10.01.2026).
9. Вінічук М. В. Виклики і загрози національній безпеці України в контексті посилення дестабілізуючого впливу чинників війни. С. 38–40. URL: http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/22907/1/%D0%90dvanced_training_UzhNU.pdf (дата звернення 20.01.2026).
10. Віштак І. В. Надзвичайні ситуації мирного та військового часу: виклики та загрози. 40-42. Національна безпека: загрози та виклики: матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації, 1 квітня-12 травня 2024 року. Львів – Торунь: Liha-Pres, 2024. 256 с. URL: http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/22907/1/%D0%90dvanced_training_UzhNU.pdf (дата звернення 20.01.2026).
11. Державне управління національною безпекою: соціально-економічне забезпечення: моногр. / Домбровська С.М., Шведун В.О., Рубан А.В. Харків: НУЦЗУ. 2022. 221 с. URL: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/16952/1/%D0%9C%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%8F%20%D0%A0%D1%83%D0%B1%D0%B0%D0%BD%20%D0%A8%D0%B2%D0%B5%D0%B4%D1%83%D0%BD%20%D0%94%D0%BE%D0%BC%D0%B1%D1%80%D0%BE%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0.pdf> (дата звернення 20.01.2026).
12. Деякі питання запровадження в діяльність центральних органів виконавчої влади системи оцінки СОСТАУкраїна: Постанова Кабінету Міністрів України від 26 січня 2022 р. № 59. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/59-2022-%D0%BF/ed20220126#n69> (дата звернення 20.01.2026).
13. Корж І. Безпека: методологічні підходи до поняття. *National Law Journal: Theory and Practice*. 2019. Вип. 4, ч. 1. С. 68–74. URL: http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2019/4/part_1/14.pdf;
14. Люценко Ю.В. Поняття, система та класифікація видів безпеки в контексті міжнародного правопорядку. *Соціально-правові студії*. 2019. Випуск 4 (6). С. 31–39. URL: https://sls-journal.com.ua/web/uploads/pdf/S&LS_2019_Vol.%202,%20No.%204_31-39.pdf (дата звернення 20.01.2026).
15. Національна безпека у сфері громадського здоров'я: правові засоби захисту від загроз: моногр. / за заг. ред. Н. О. Гурової. Харків: Право, 2024. 304 с. URL: https://ivpz.kh.ua/wp-content/uploads/2025/05/%D0%9C%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%9A%D0%BE%D0%BB_%D0%9D%D0%B0%D1%86%D0%91%D0%B5%D0%B7%D0%BF%D0%B5%D0%BA%D0%B0_%D0%9D%D0%94%D0%86-%D0%92%D0%9F%D0%97_2025_1504_compressed-1.pdf (дата звернення 20.01.2026).
16. Про Бюро економічної безпеки України: Закон України від 28.01.2021 № 1150-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1150-20#Text>
17. Про Державну програму авіаційної безпеки цивільної авіації: Закон України від 15.11.2024, № 4017-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1965-19?find=1&text=%D0%B7%D0%B0%D0%B3%D1%80%D0%BE%D0%B7+%D0%B2%D0%B8%D0%B1%D1%83%D1%85#Text> (дата звернення 20.01.2026).

18. Про забезпечення соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах: Постанова КМ України від 1 червня 2020 р. № 585. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/585-2020-%D0%B7%D0%B0%D0%B3%D1%80%D0%BE%D0%B7+#Text> (дата звернення 20.01.2026).
19. Про забезпечення хімічної безпеки та управління хімічною продукцією: Закон України від 1 грудня 2022 року № 2804-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2804-20/ed20221201#n20> (дата звернення 20.01.2026).
20. Про затвердження Загальних положень захищеності ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання: Наказ Державна Інспекція Ядерного Регулювання України від 27.09.2024 № 1071. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1696-24/ed20240927#n20> (дата звернення 20.01.2026).
21. Про затвердження Інструкції з проведення аналізу ризиків у Державній прикордонній службі України: Наказ МВС України від 11.12.2017 № 1007. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0091-18/ed20171211#n20> (дата звернення 20.01.2026).
22. Про затвердження Порядку застосування ризик-орієнтованого підходу в Бюро економічної безпеки України: Наказ Бюро економічної безпеки від 01.02.2023 № 36. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0350-23/ed20230201#n25> (дата звернення 20.01.2026).
23. Про національну безпеку України: 21 червня 2018 року № 2469-VIII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення 20.01.2026).
24. Резнікова О. Національна стійкість в умовах мінливого безпекового середовища: моногр. Київ: НІСД, 2022. 456 с. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2022-06/reznikova_book_web.pdf (дата звернення 20.01.2026).
25. Сидорчук О. Г. Соціальна безпека: державне регулювання та організаційно-економічне забезпечення: моногр. Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2018. 492 с.
26. Угода про вільну торгівлю між Кабінетом Міністрів України та Урядом Держави Ізраїль: міжнародний документ від 21.01.2019: Угода ратифікована Розпорядженням КМ України № 259-р від 17.04.2019. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/uk-ru/376_001-19#Text (дата звернення 20.01.2026).
27. Угода про захисні заходи: Міжнародний документ від 15.01.1994. Додаток 1 А до Угоди про заснування Світової організації торгівлі. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/uk-ru/981_016/ed19940115#n26 (дата звернення 20.01.2026).

Horbachova K.M. ON THE ISSUE OF THREATS AS A LEGAL CATEGORY

This article analyzes the legal category of “threat” in legal doctrine and current Ukrainian legislation. The analysis reveals that, to date, no single understanding of the essence of the category of threat has been developed in either doctrine or legislation.

It was found that domestic legal doctrine understands threats in several ways: as a process, as an objective legal status defined by the state, and as a subjective perception of one’s position by the subject itself. Legal doctrine in foreign countries perceives threats in two dimensions: as a process and as a state. In addition, foreign authors, analyzing the concept of threats, characterize the features of this category in accordance with specific areas of life. Thus, from an economic point of view, threats are understood as violations of the interests of individuals and an increase in risks; from a psychological point of view, a threat is a state of uncertainty, obsession, a false sense of security, etc.

The current legislation of Ukraine perceives threats subjectively as behavior and objectively as probable risks. We believe that this division does not take into account the combination of subjective perception and objective reality, which must be perceived in conjunction, since without the perception of a threat by the person themselves, it is impossible to establish the probability of certain risks occurring for the person themselves and to establish a state of vulnerability for the person themselves and for the entity to which they turn for protection – the state.

In identifying the essence of the category of threat, it was established that it is necessary to distinguish between threats as probable future negative phenomena that may occur and information about threats that may also have a negative impact on human life. Threats as such are perceived by us as the probability of negative phenomena, situations, and circumstances that a person is aware of and can prevent in order to avert danger or reduce its consequences. Therefore, this article defends the position according to which threats are perceived by the author as one of the stages of violation of a person’s state of security. According to this perception, a threat is the first terminal stage before the onset of a dangerous phenomenon, and also precedes consequences such as harm, damage, injury, death, etc.

Keywords: *threat, security, danger, safety, risks, war, martial law.*

Дата першого надходження статті до видання: 17.02.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 18.03.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 04.05.2026